

Aarhus School of Architecture // Design School Kolding // Royal Danish Academy

Morup Mølle

Andersen, Anne-Grete

Publication date:
2011

Document Version:
Peer-review version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Andersen, A.-G. (2011, maj). Morup Mølle: Kortlægning af landsbyer under pres.
<https://www.kulturarv.dk/fbb/index.htm;jsessionid=7581F73F5CE51A60AAA7DA249E7605B>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

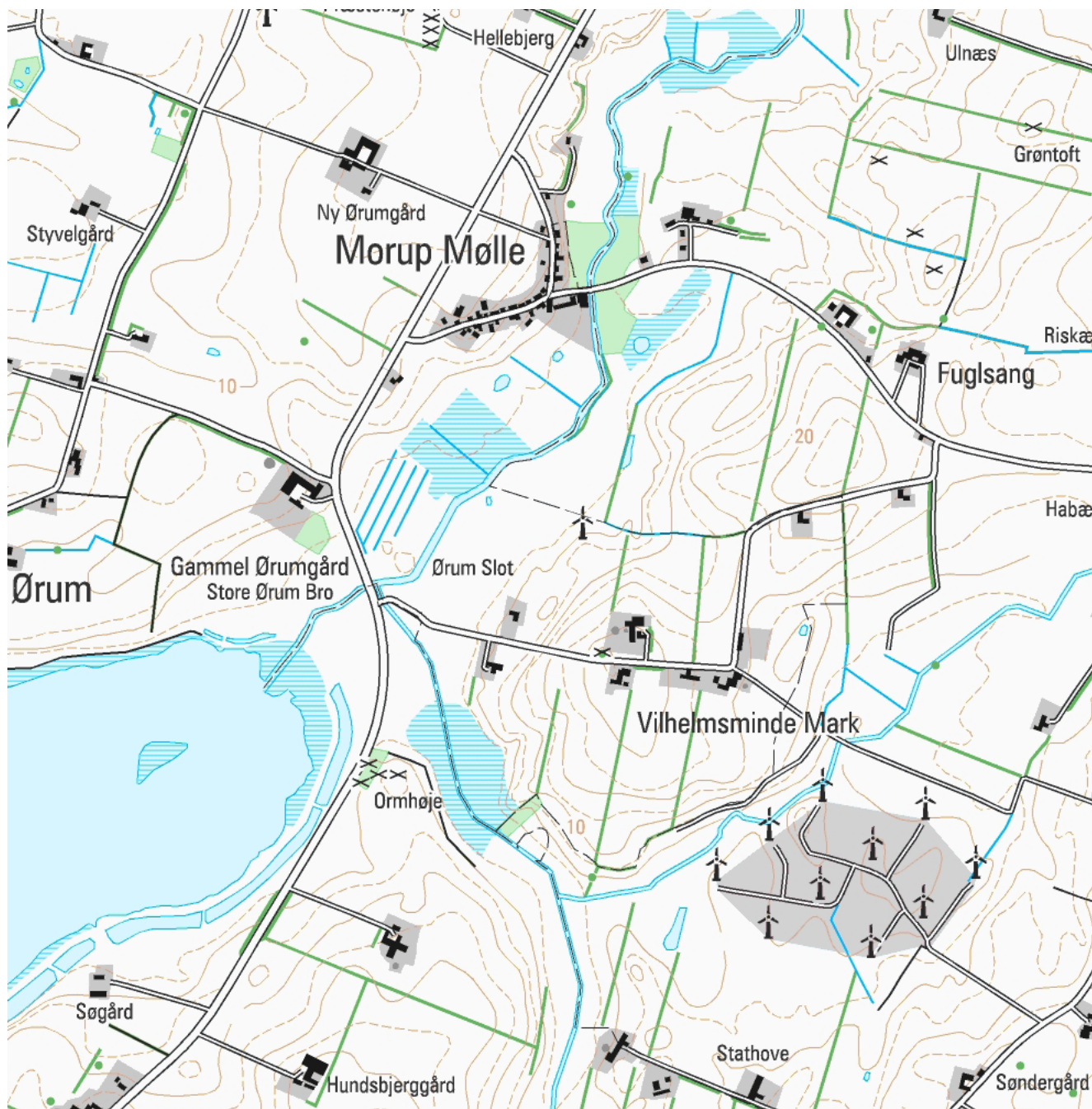
If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Identifikation

KOMMUNENUMMER	KOMMUNE Thisted kommune		
BETEGNELSE (NAVN PÅ BEBYGGET STRUKTUR) Morup Mølle			
1. DOMINERENDE TRÆK X	2. BEBYGGELSESMØNSTER X	3. UDSNIT OG DELE X	
REGISTRERINGSDATO april/juni 2009	REGISTRATOR AGA - Anne-Grete Andersen		

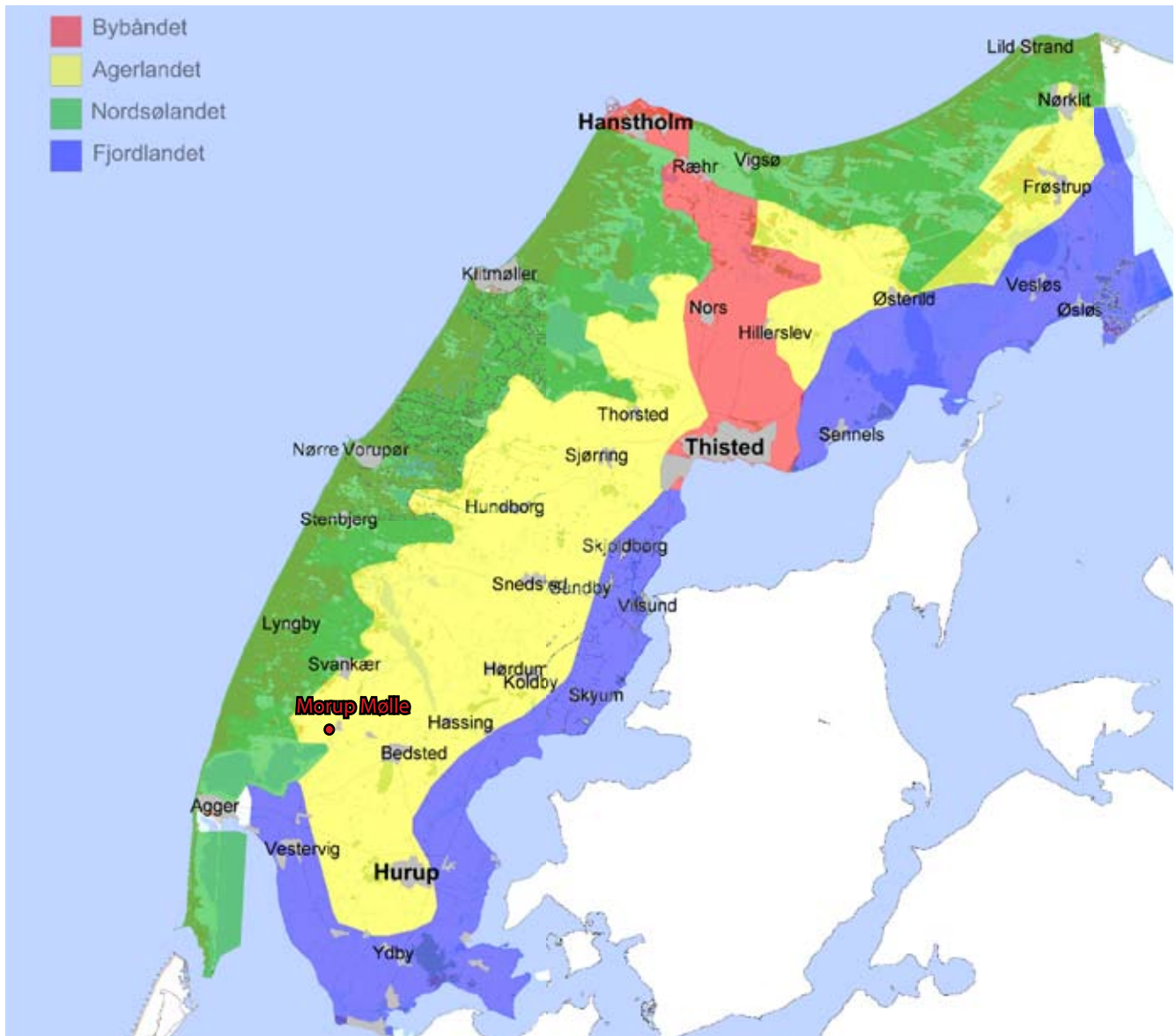
Kort over bebygget struktur

FX: TERRÆNFORMER / RUMDEFINERENDE ELEMENTER / HOMOGENE FORLØB / GRÆNSER / FIKSPUNKTER / KIG

Topografisk undersøgelse

FX: TOPOGRAFISKE FORHOLD / STRUKTURERENDE LANDSKABSTRÆK OG AREALANVENDELSE / BYPROFIL-SILHUET / GRÆNSE MELLE BYRUM OG LAND / GRÆNSE TIL VAND / INFRASTRUKTUR OG TEKNISKE ANLÆG

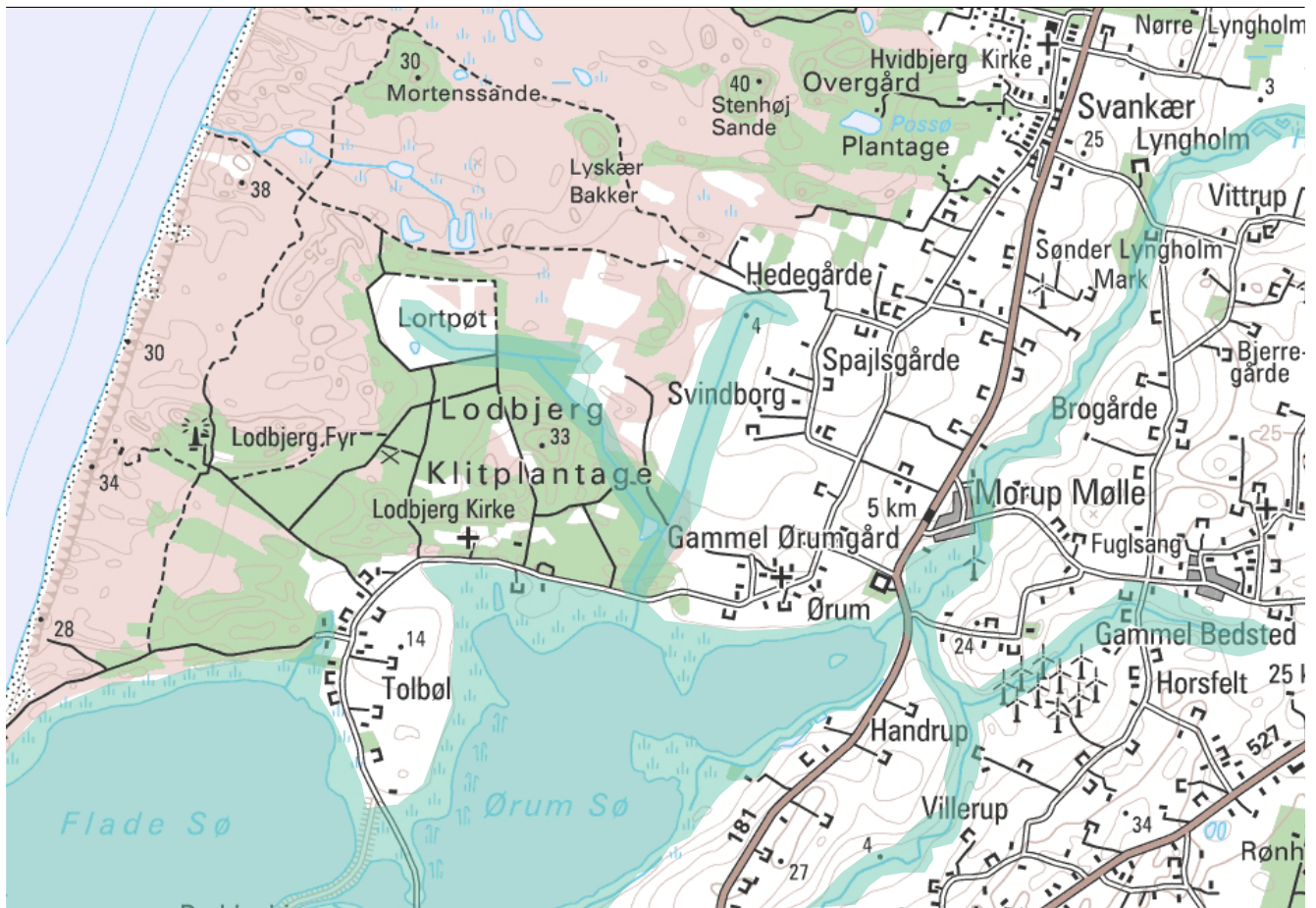

Overordnet landskabelig placering

Landskabet i Thy er inddelt i 4 landskabelige hovedområder:

1. Nordsølandet mod vestkysten, 2. Fjordlandet mod fjordkysten, 3. Agerlandet i midten og 4. Bybåndet mellem Thisted og Hanstholm.

Morup Mølle ligger i det såkaldte Agerland med gode jorde og tæt på kanten af Nordsølandet, som stort set udgør Nationaltpark Thy's område.

Morup Mølle topografisk kort 1:1000 med fremhævelse af vådområder

Morup Mølle ligger i Hvidbjerg Vesten Aa sogn, i et område, der er karakteriseret af en stor variation i landskabets karakter og udtryk.

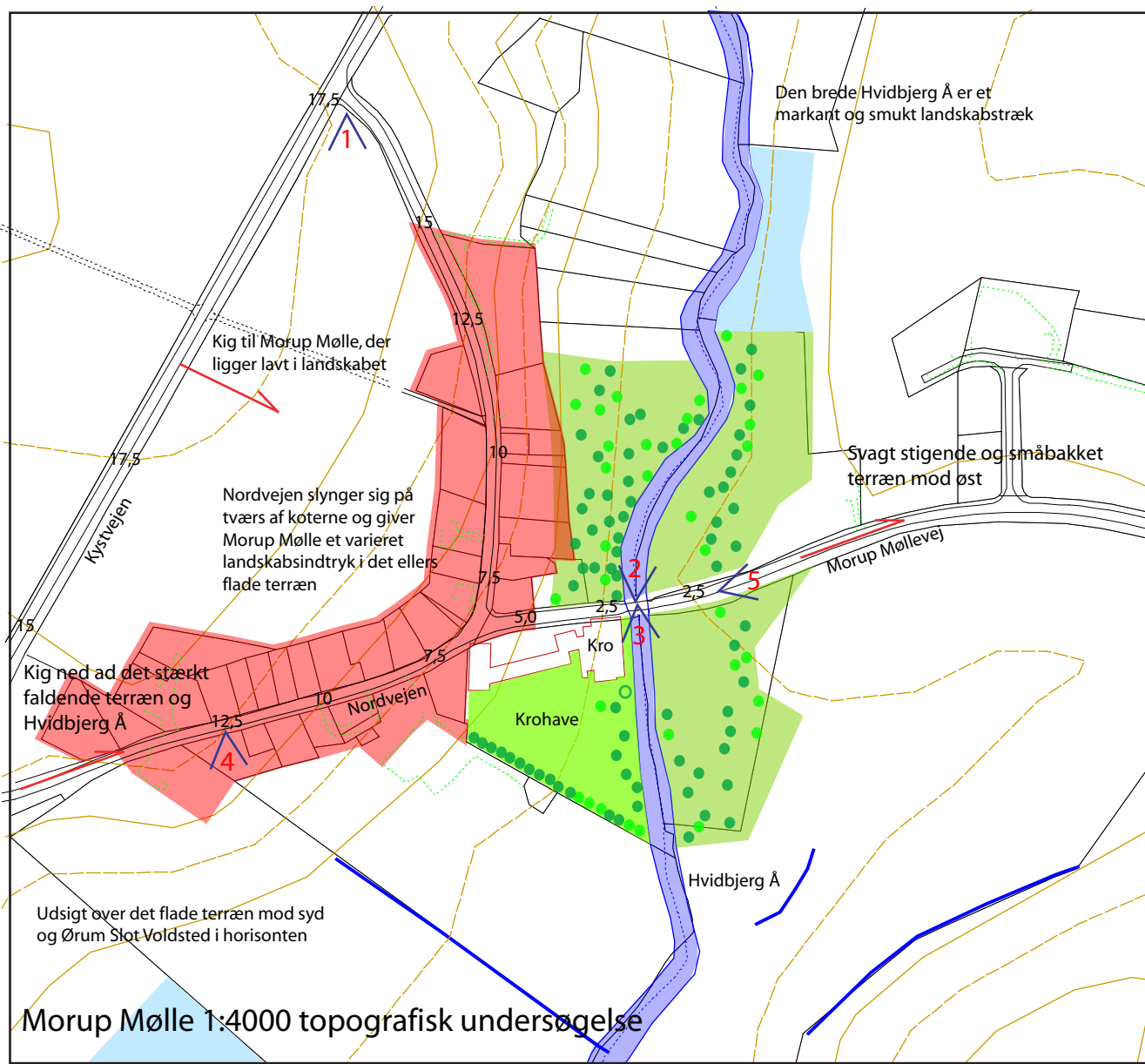
Bebyggelsen ligger smukt placeret udtill den vandfyldte Hvidbjerg Å, der munder ud i Ørum sø mod syd. Åen løber i en dyb nedskåret dal med stejle græsklædte sider, hvorfra der træder kilder frem. Åen markerer det landskabelige skel mellem sandager og lerager.

Mod syd og mod vest er landskabet relativt fladt og det er præget af store vådområder. Mod vest er landskabet dækket af flyvesand, klitter, klitheder og plantager.

Terrænet mod øst er en del mere kuperet, og hvor Morup Mølle ligger er landskabet næsten helt påvirket af sandflugten. Her findes der gode lerede morænejorder.

Det vandrige område har været den alt afgørende faktor for bosætning på dette sted. Og etableringen af en vandmølle ved åens overløb har været det grundlæggende element for udviklingen.

Morup Mølle kunne betegnes som en lille andelsby ved åen, hvor dette særlige miljø kraftigt understreger vandet, som den vigtigste lokaliseringsfaktor i denne bosætning.

- Bygning
- Kig og sigtelinier
- Skovflader
- Højdekurver
- Veje
- Skovtræer
- Vandløb
- Hegn
- Byflade
- Udsigt

Det mest markante landskabstræk i nærområdet Morup Mølle er Hvidbjerg Å, der slynger sig smukt i landskabet i en forholdsvis dyb ådal, hvor den gamle krohave og lidt småskov kanter dens bredder. Flere små træbroer fører over den forholdsvis brede å.

Morup Mølle ligger i bunden af det faldende terræn mod Hvidbjerg Å, men da Nordvejen går på tværs af koterne opfattes landskabet mere dramatisk end det egentlig er.

Fra Kystvejen kunne man sagtens køre forbi Morup Mølle uden at kende til dens eksistens. Det stærkt faldende terræn lader kun toppen af bebyggelsen anes. Dette understreges yderligere af, at Kystvejen vest for Morup Mølle lige her stiger et par meter for igen at falde tilsvarende efter Morup Mølle.

1. Fra Kystvejen anes akkurat toppen af bebyggelsen i Morup Mølle, medens Hvidbjerg Å ikke kan ses herfra.

2. Hvidbjerg Å er et vigtigt og smukt landskabstræk i nærområdet. Den snor sig mellem parker, småskove, brede engområder og har været afgørende for bosætning i området

3. Den gamle kroyhave ligger lige ud til bredden af Hvidbjerg Å med en lille træbro og en anlægsplads, hvorfra der kunne drives kanosejlads

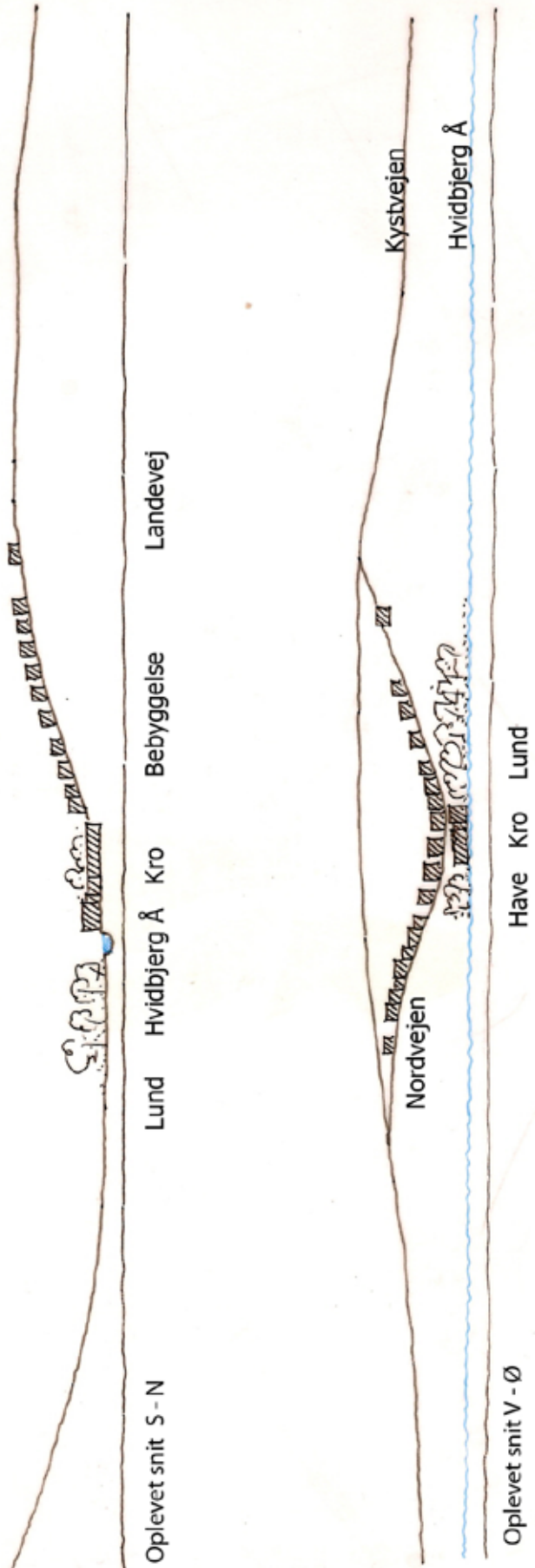
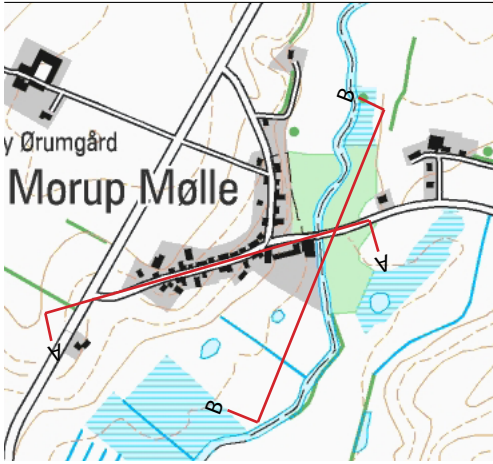
4. Fra Morup Mølle er der en storslået udsigt over det flade landskab mod syd. Og herfra ses i det fjerne Ørum sø og resterne af Ørum slots voldanlæg.

5. Landskabet på den østlige side af Hvidbjerg å har en helt anden karakter. Terrænet er noget mere kuperet og varieret og med en højere bonitet.

6. Terrænfaldet ned til Hvidbjerg Å fra Kystvejen markeres tydeligt i Nordvejens forløb, hvor det ellers udramatiske landskab kommer i spil.

Historisk analyse

FX: HISTORISK BYPLAN / MATRIKELSTRUKTUR / BYUDVIKLINGSOMRÅDER / FUNKTIONELLE BYOMRÅDER / GADE- OG VEJSTRUKTUR / BYGNINGSHISTORIE / BYRUMSENHEDER / FUNKTIONELLE SAMMENHÆNGE

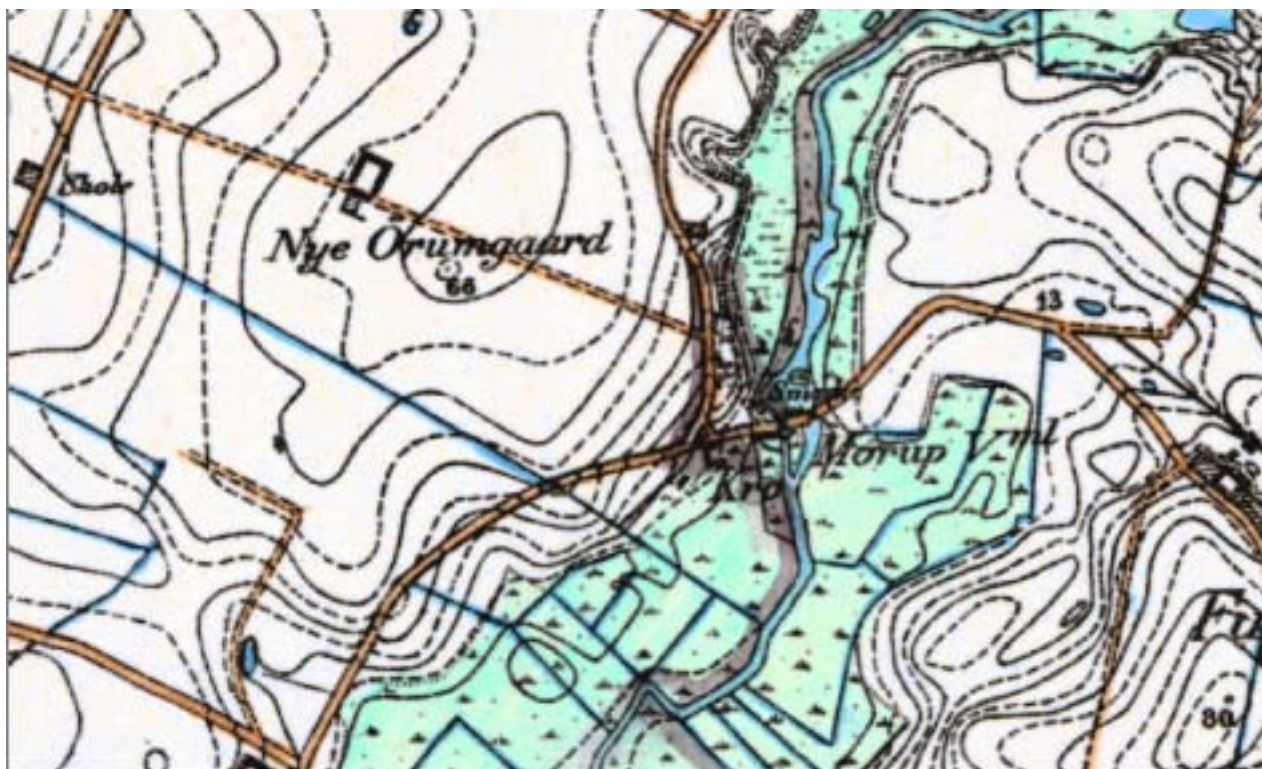

Morup Mølle fra Ørum sogn

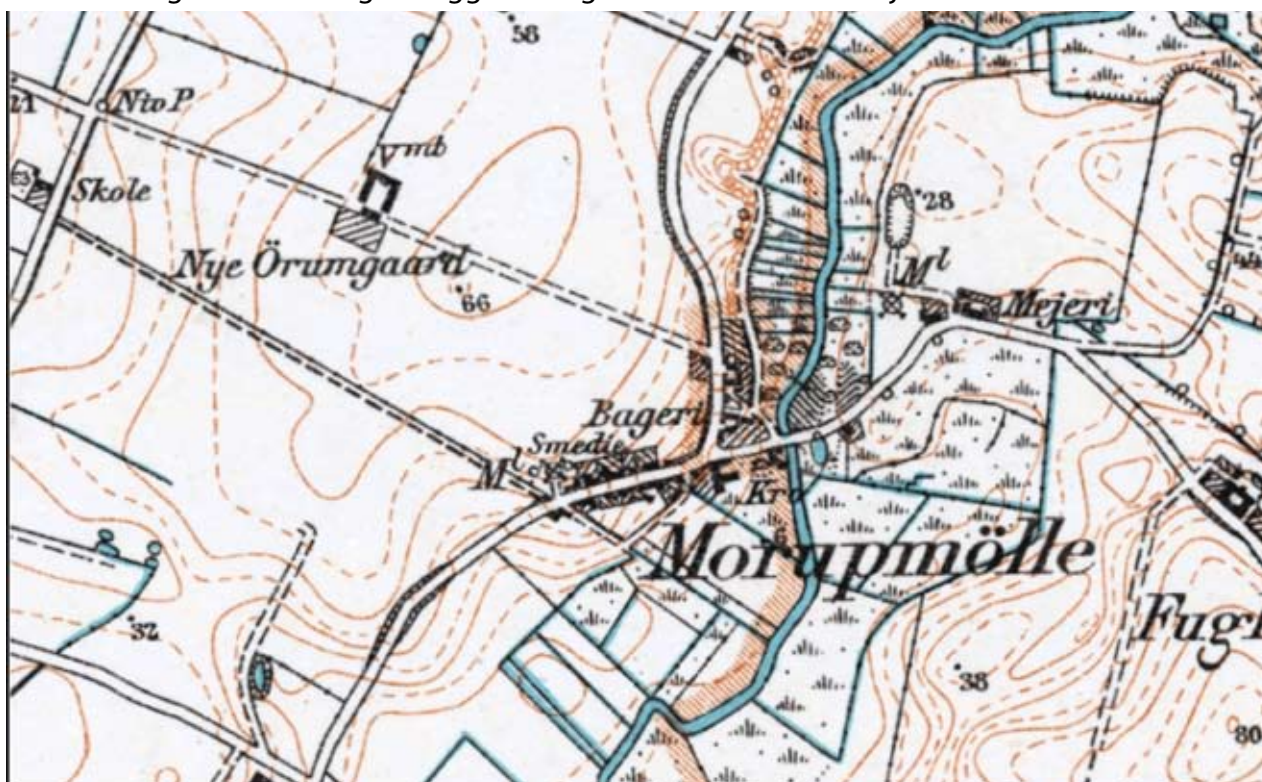
Morup Mølle fra Bedsted sogn

Original 2 kort fra henholdsvis Ørum og Bedsted sogn 1859 (rentegnet efter original 1 1798)

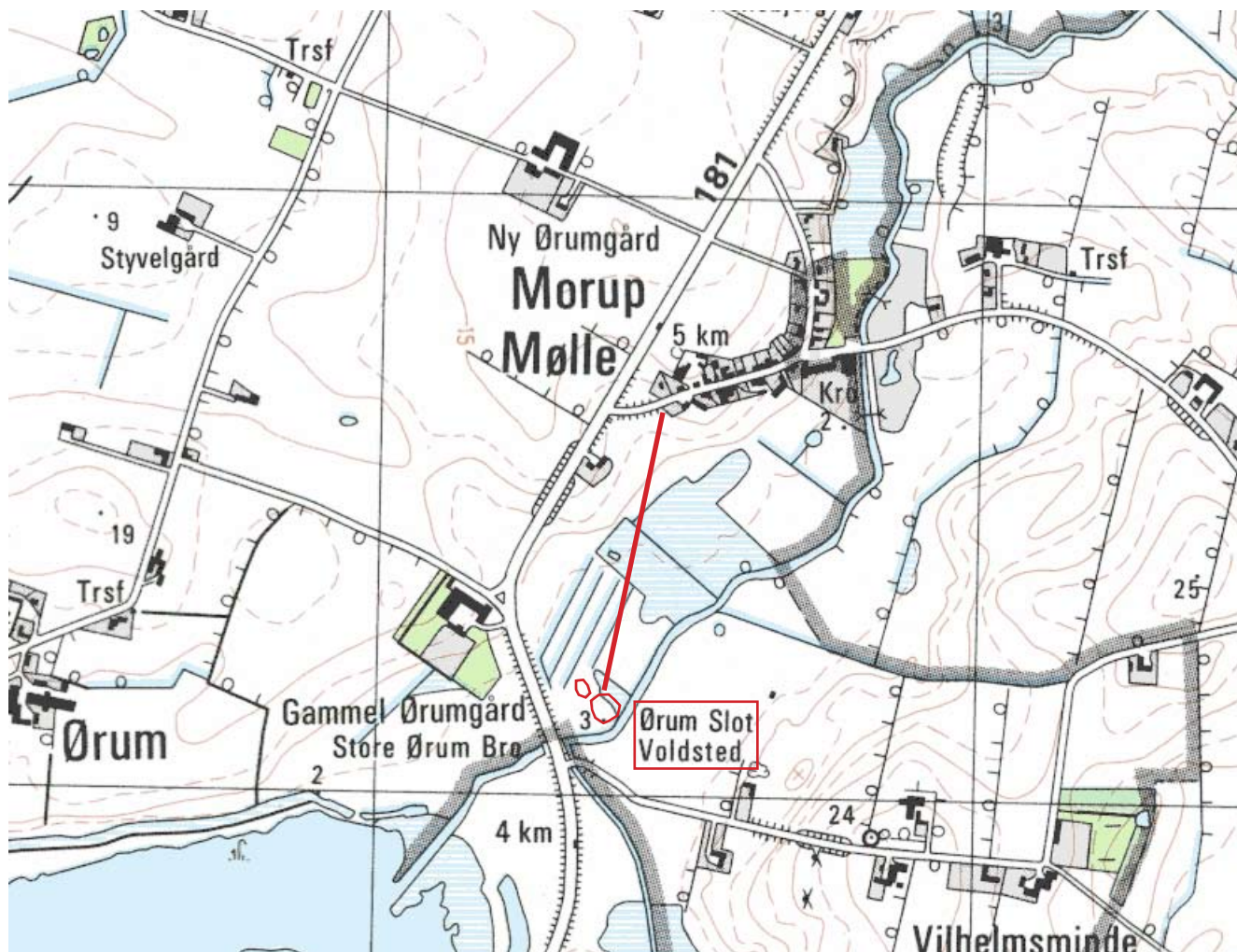
Karakteristisk for stedet er de mange smalle jordlodder, der går ned til Hvidbjerg Å med en noget større matrikel ved Morup Mølle. Her ses også en mindre mølledam nord for vandmøllen, hvis præcise placering er vanskelig at aflæse. Udover Morup mølle og kro er det sparsomt med bebyggelsen.

Morup Mølle generalstabens målebordsblade 1842-99
Bebyggelsen er stadig sparsom langs den snoede landevej, de store engområderne er tydelige, mølledam og vandmølle og kro ligger for sig selv midt mellem to ejerlav.

Morup Mølle målebordsblade 1929-40
En mindre bebyggelse er kommet til langs landevejen med bageri og smedie samt et mejeri og en vindmølle mod øst ved Morup Møllevej. Vandmøllen er væk ligesom store dele af mølledammen, der er nedlagt ved regulering af Hvidbjerg Å ca. 1904. Morup Mølle har udviklet sig til en lille andelsby

Morup Mølle målebordsblade 1983-97

Landevejen er blevet udrettet, således at det bløde sving ned til Hvidbjerg Å udgør et selvstændigt forløb, der således er afskåret fra den gennemgående trafik, men Morup Mølle er med dette indgreb også blevet isoleret.

Morup Mølle er i 1603 kendt som Morupmølle. I det lille samfund var der vandmølle, der fungerede til 1901, med kro, et andelsmejeri oprettet 1886, Hvidbjerg-Ørum sparekasse 1905 samt mølleri til farvning af klæde. Farverens mølle var en vindmølle, der beskrives som storslået. Den fungerede til midten af 30'erne.

Området blev udskiftet 1798 og er opdelt i mange og karakteristiske lange smalle parceller fra vejforløbet vest for Hvidbjerg å og her ned til.

Syd for Morup Mølle lå Ørum slot og voldstedet ligger i den tørlagte nordlige del af Ørum sø. Ved Morup Mølle lå hovedgården Morup (1355 Modorp), som i 1367 skødedes til Valdemar Atterdag (se Trap 1962 Bedsted sogn) og gården Skottergård, der forsvandt i 1800 tallet.

Kroen i Morup Mølle er en gammel **kgl. privilligeret kro**, hvis park igennem en menneskealder har været et yndet udflugtsmål og er den dag i dag kendt for sine meget store og gamle rododendron. Parken ligger ud til Hvidbjerg Å, hvorfra der var mulighed for at sejle med kano. Kanosejladsen **ophørte i år?**

1. Ørum slot ca. 1670 efter Resen

Ørum Voldsted ligger syd for Morup Mølle på en tidligere holm i Ørum sø.

Hvidbjerg å løb tidligere syd, øst og nord om voldstedet, men i slutningen af 1900 tallet blev åens løb reguleret, så åen nu kun berører østbanken over en mindre strækning.

Fra Morup Mølle er der mod syd udsigt til voldstedet og Ørum sø i det fjerne.

2. Morup Mølle ses med mølledam og åbne frie engarealer og vandmøllen til venstre for kroen

3. Vandmøllen anes stadig til venstre for kroen. Mølledammen er indskrænket og landskabet er nu præget af en tæt og vild bevoksning og der er kommet en gangbro over åen.

Parti fra Morup Mølle.

3. Bevoksningen er blevet tæmmet og en lille park er opstået, hvor mølledammen lå.

Om mølle og kro:

Morup Mølle var foruden en vandmølle i sidste del af 1700 tallet en af de største fæstegårde på egnen. Oprindeligt havde det været en hovedgård, men kom siden ind under Tandrup Gods, der nu satte den til salg i mindre parceller efter møllerens død i 1771.

Godsejer Moldrup til Vestervig Kloster købte Morup Mølle og lod herefter sin ladefoged Mads Christensen indsætte som kgl privilegeret møller på Morup Mølle i sidste halvdel af 1700 tallet. Anlægget bestod da af gård med vandmølle.

Der var møllepligt og Morup Mølle var en af de bedste i Thy. Netop møllepligten og den medfølgende maleafgift gjorde datidens møllere til de mest velhavende inden for bondesamfundet.

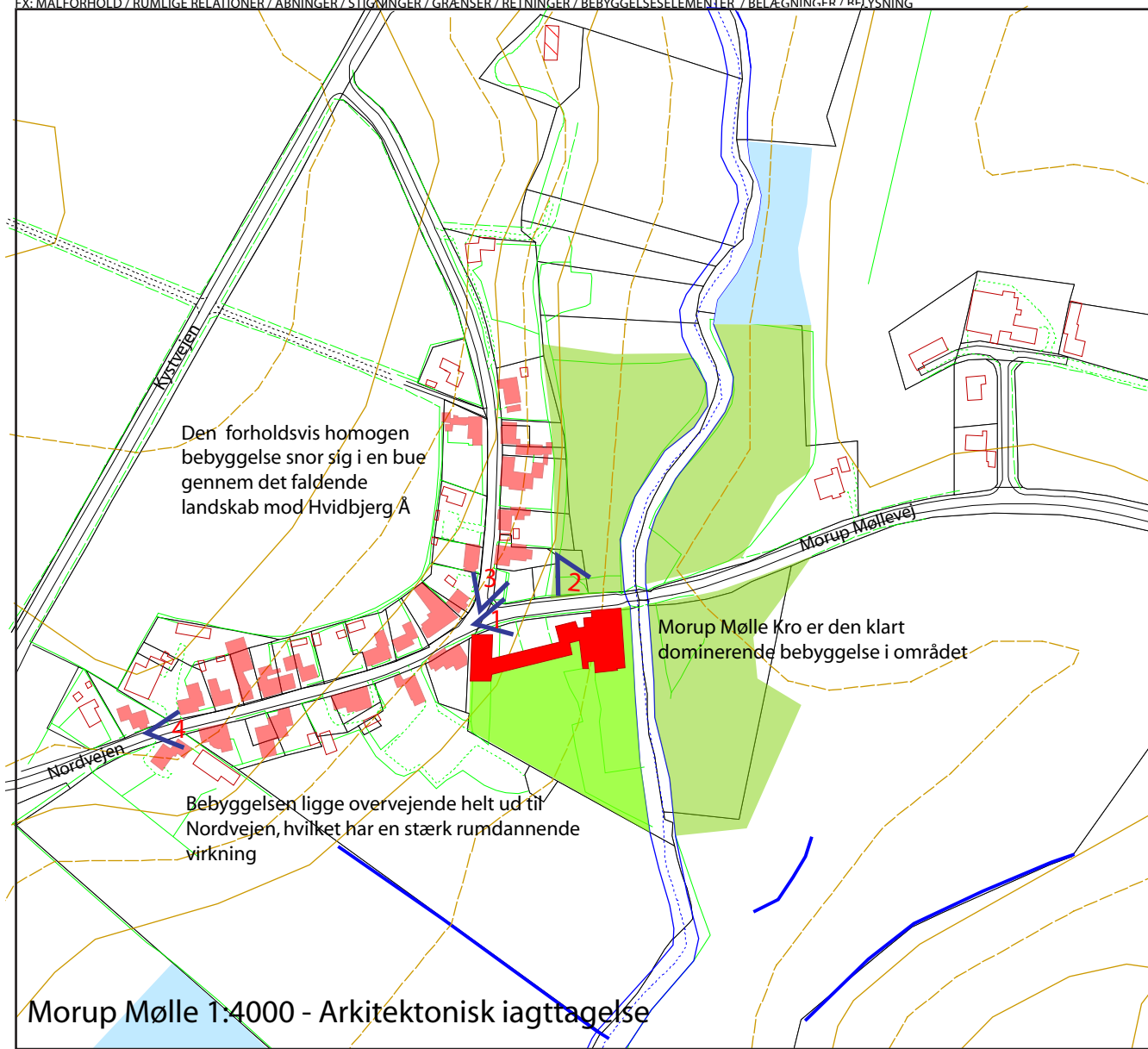
Ofte var der lang ventetid, når bønderne skulle have malet kornet, hvilket gav grundlag for etablering af en varrestue og således en udskænkning. Møllen havde to kværne, en ålekiste med god ålefangst og i tilgift et anseeligt landbrug.

Møllen brændte 1864, blev genopført og vandmøllen fungerede til 1901. Kroen havde spiritusbevilling og var 1944 eneste kro i Thy med udskænkning.

Kroen fungerer den dag i dag og har åben alle dage hele året rundt.

Arkitektonisk iagttagelse - skitsering

FX: MÅLFORHOLD / RUMLIGE RELATIONER / ÅBNINGER / STIGNINGER / GRÆNSER / RETNINGER / BEBYGGELSESELEMENTER / BELÆGNINGER / BEJYSNING

- Fotostandpunkt
- Dominerende bygningsværk
- Markant rumskabende bebyggelse
- Bygning
- Kig og sigtelinier
- Skovflader
- Højdekurver
- Veje
- Skovtræer
- Vandløb

Bebyggelsen i Morup Mølle er domineret af kroen og dens senere tilbygninger. Kroen er den lavest placerede bygning i Morup Mølle og den markerer via denne beliggenhed også en klar afslutning på bebyggelsen.

Bebyggelsen langs Nordvejen udgør en samlet afgrænset helhed, der både mod syd og mod nord har kontakt til Kystvejen.

De fleste af husene ligger tæt ud til Nordvejen og markerer på den måde tydeligt vejens forløb, som "dykker" fra nord og syd fra Kystvejen ned til Hvidbjerg Å. Bebyggelsen har via sin tæthed en klar rumdannende virkning .

Som helhed virker bebyggelsen forholdsvis homogen i størrelsen, hvorimod det arkitektoniske udtryk er meget varieret.

Morup Mølle Kro ligger som en flot og markant afslutning på den lille bebyggelse mod øst. Morup Mølle Kro er en kompakt bygning opført i røde teglsten med rosapudset gavl og tegltag. Bygningen har gennem tiderne undergået flere forandringer og større tilbygninger er opført i tidernes stil og ånd. Kroen fremstår i sin helhed med sine tilbygninger som et meget komplekst anlæg.

Den gamle Kro er fra omkring slutningen af 1800 tallet. Den kompakte bygningsmasse fremstår dominerende i den samlede bebyggelse.

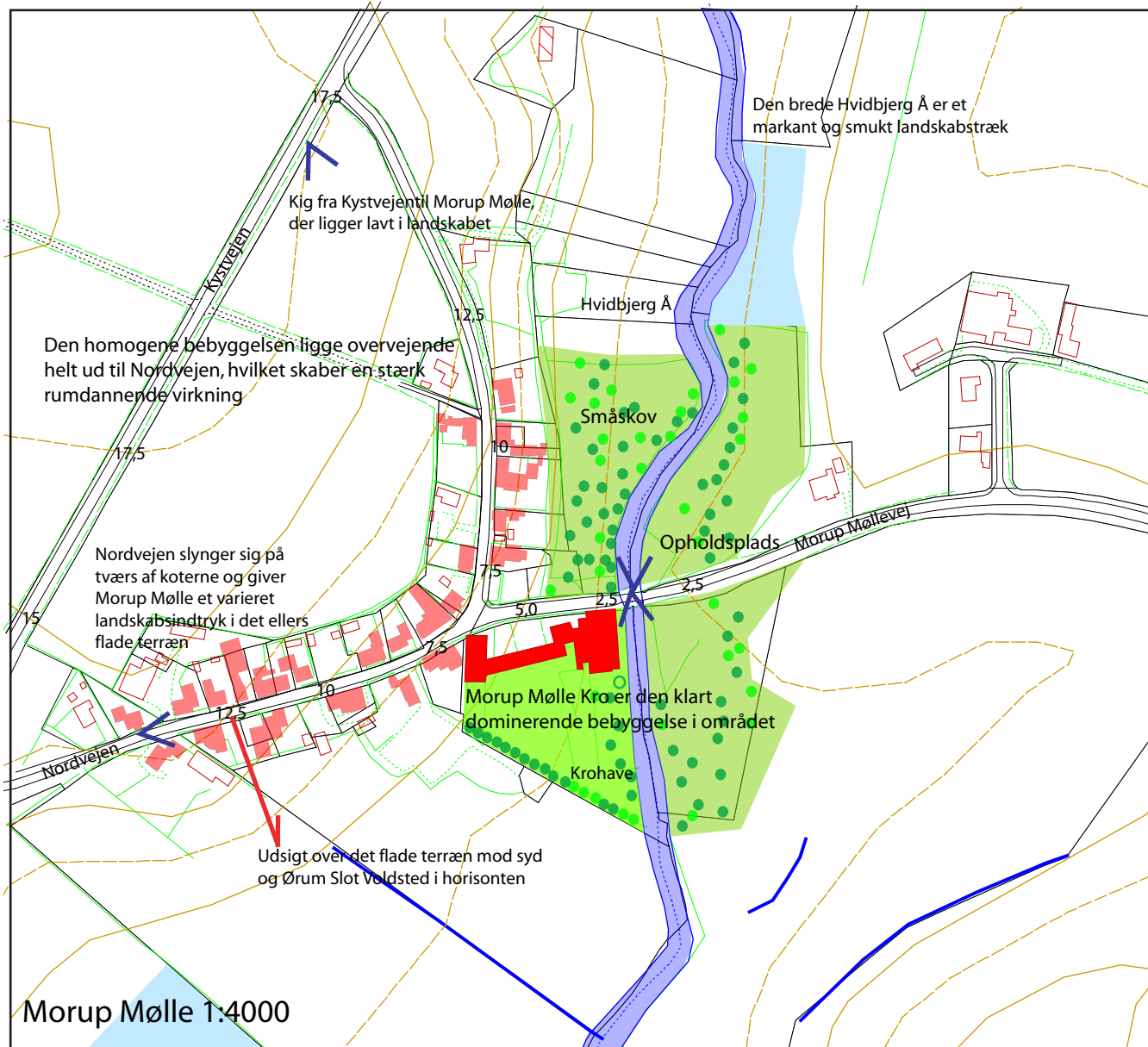
Bebyggelsen i Morup Mølle fremstår som en samlet enhed og virker meget homogent på grund af husenes samme skala og tætte beliggenhed ud til vejforløbet.

Den tætte bebyggelse understreger vejforløbets terrænmæssige forhold.

Samlet vurdering

FX: SAMSPIL MELLEM TOPOGRAFI OG BEBYGGELSESSTRUKTUR / FIKSPUNKTER / HOMOGENE FORLØB / RUMLIGT ARTIKULEREDE BRUD OG FORSKELLE / HISTORISKE STRUKTURER OG BYGNINGER / SAMMENHÆNG MELLEM HISTORISKE LAG / ARKITEKTONISKE KVALITETER

I det ellers flade landskab skaber Hvidbjerg å et markant landskabstræk med sin dybe ådal, der udgør den bærende landskabelige værdi i området.

Nordvejen viser det oprindelige vejforløb, hvor alt nord sydgående trafik førtes denne vej omkring Hvidbjerg Å inden man etablerede den retlinede Kystvej
Af historiske spor er kun Morup Mølle Kro et tydeligt. Af den gamle vandmølle, mølledammen, gården og den oprindelige krostue er der intet umiddelbart synligt tilbage.

Det væsentlige og bærende træk ved bebyggelsen er den homogenitet og tæthed som bebyggelsen fremviser i sin helhed og det decentrale, lokale agrar minisamfund, som Morup Mølle har været typisk eksponent for.

Som den bærende værdi for området ligger Morup Mølle Kro som et dominerende arkitektonisk anlæg, der med den nu forsvundne vandmølle har været hele omdrejningspunktet for en bebyggelse på dette sted.

Sårbarhed

FX: FORFALD / ÆNDRING AF ARKITEKTUR OG BYGGESKIK / BYUDVIKLING / VEJE OG TEKNISKE ANLÆG / STØRRE PRODUKTIONSANLÆG / TERRÆNÆNDRINGER / TILPLANTNING-TILGRONING / BEBYGGELSESHJØJDER OG DIMENSIONER

Morup Mølle ligger på den østlige side af Kystvejen, og er på grund af terrænfaldet ikke umiddelbar synlig herfra, hvilket betyder, at man skal have kendskab til stedet for at dreje ned mod bebyggelsen. Den manglende synlighed kan være et problem

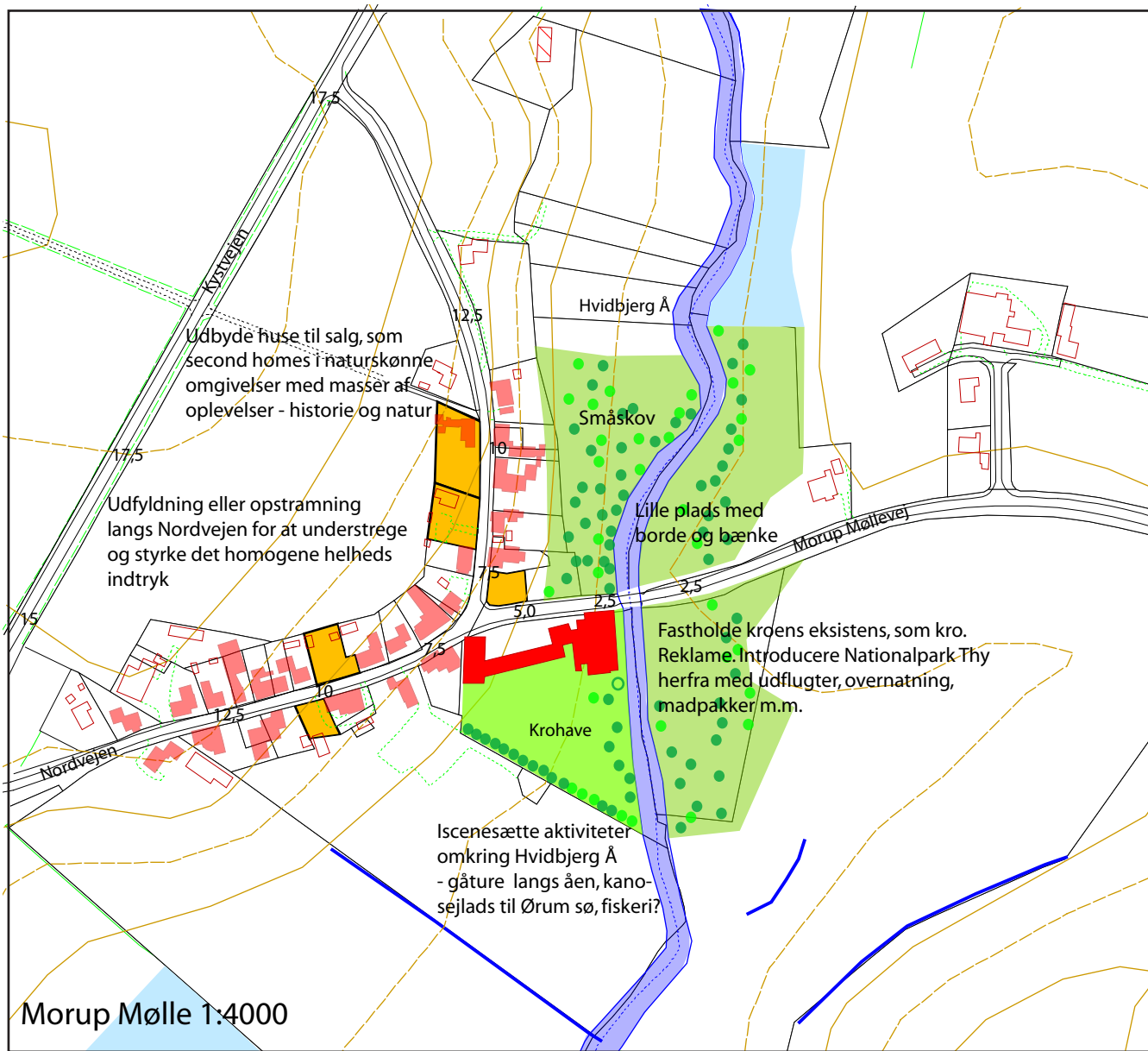
Den største trussel mod stedets værdi som kulturmiljø er om Morup Mølle Kro kan overleve som aktiv kro. Den er det historiske omdrejningspunkt for stedet og uden den er tilstrækningskraften til stedet minimeret.

For bebyggelsen som helhed skader det helhedsindtrykket af det lille miljø, at flere af husene står tomme både slidte og ganske fine huse.

Anbefalinger

FX: KONKRETE ANBEFALINGER TIL FORBEDRING AF BYGNINGER, STRUKTURER OG BYRUM / RESTAURERING / OMDANNELSE / UDPEGNING AF KULTURMILJØ / BEVARENDE LOKALPLAN / ETABLERING AF BEVARINGSFORENING-LANDSBYRÅD / FORMIDLING OG OFFENTLIG ADGANG / FREDNING

Morup Møllens aktiver er kroen og Hvidbjerg Å. Disse aktiver kan styrkes med iscenesættelse af aktiviteter og fastholdelse af værdier. Nærheden til Nationalpark Thy med de potentialer, der ligger heri bør synliggøres og iscenesættes. For eksempel kro med egnsretter og genetablering af kano-sejlads.

Det arkitektoniske helhedsindtryk kan styrkes med udfyldning og/eller opstramning langs Nordvejen med retningslinier for byggeriet.

Tomme huse kunne udbydes som second homes med masser af naturoplevelser.